

ного і максимально ефективного функціонування підприємства на цей момент часу та високого потенціалу розвитку в майбутньому.

Література

1. Андрощук Г.А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны : монографія / Г.А. Андрощук, П.П. Крайнев. – К. : ІнЮре, 2000. – 400 с.
 2. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / Т.С. Клебанова, О.М. Бондар, О.В. Мозенков та ін. / За ред. О.В. Мозенкова. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 272 с.
 3. Барановський О.І. Фінансова безпека : монографія / Олександр Іванович Барановський. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
 4. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монографія / А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко. – К. : ЛІБРА, 2003. – 280 с.
 5. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.З. Клебанова та ін. / За ред. В.М. Геєця. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 240 с.
-

УДК 336.4

Ст. викл. Я.І. Чабан – Дніпропетровський НУ

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ ЗА РАХУНОК ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

Розглянуто зарубіжний досвід фінансування соціально-економічного розвитку області за рахунок податкових надходжень. Визначено найбільш перспективні напрями державного впливу на соціально-економічний розвиток областей України за допомогою податків.

Ключові слова: податок, податкові надходження, область, соціально-економічний розвиток, фінансова політика.

Senior teacher Ya.I. Chaban – Dnipropetrovsk national university

World experience of financing of socio-economic development of area is for account of tax receipts

This article is dedicated to the foreign experience of financing the social and economic development of the region's economy at the expense of tax income. Here are determined the most prospective ways of state influence on the socio-economic development of the Ukrainian regions owing to taxes.

Keywords: tax, tax receipts, area, socio-economic development, financial policy.

Вступ. Фінансова політика держави зорієнтована на забезпечення однакових фінансових і організаційно-правових умов функціонування територіальних господарських комплексів областей та збереження територіальної цілісності України. Зміст та особливості державної фінансової регіональної політики на певному етапі визначаються станом суспільних відносин у країні та характером розвитку продуктивних сил. Але за будь-яких обставин слід враховувати суть соціально-економічних процесів, що відбуваються на території областей впродовж тривалого часу, особливо зважаючи на періоди кардинальних змін. В Україні, яка переживає складний перехідний до ринкової економіки період, неможливо заздалегідь передбачити можливий рівень ефективності ринкової системи господарювання, що формується. Тому для

поліпшення функціонування національної системи господарювання необхідно розробити новий, "зорієнтований на ринок", механізм реалізації державної фінансової політики. Одним із найбільш дієвих інструментів реалізації державної фінансової політики є фінансування за рахунок податкових надходжень соціально-економічного розвитку територій областей. Таким чином, надзвичайно актуальним є проаналізувати світовий досвід фінансування потреб економіки і соціуму області за рахунок податкових надходжень.

1. Постановка завдання

Відповідно до актуальності дослідження було сформульовано його мету, що полягає у визначенні специфіки прояву загальних закономірностей формування централізованих фондів фінансових ресурсів місцевих бюджетів стосовно окремих країн з розвинутою ринковою економікою. Реалізація поставленої мети дасть змогу сформулювати найбільш перспективні напрями державного впливу на соціально-економічний розвиток регіонів України за допомогою податків. Об'єктом дослідження є економічні відносини, пов'язані із формуванням централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів та використанням їх на забезпечення соціально-економічного розвитку території. Предметом дослідження є наявні закономірності реалізації економічних відносин формування централізованих фондів фінансових ресурсів у регіонах окремих країн світу і специфічні особливості їх використання на потреби забезпечення сталого розвитку територіальних економік.

2. Основні результати

Аналіз організації фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування у країнах з перехідною економікою свідчить, що незалежність джерел фінансування означає й незалежність у прийнятті рішень органами місцевого самоврядування, а загальний обсяг коштів, що надходять до місцевих бюджетів, у структурі консолідованого бюджету країни (або частки валового національного продукту) визначає реальний обсяг повноважень органів місцевого самоврядування.

У міжнародній практиці система трансфертів застосовується для вирівнювання доходів задля підтримки регіонів, із найслабкішою дохідною базою. Однак частка трансфертів від вищих рівнів влади в європейських країнах досить високий і не має тенденції до зменшення. Питома вага трансфертів у доходах місцевих бюджетів більша в унітарних державах (сягає 70 %), ніж у федеративних, де частка трансфертів у доходах бюджетів коливається в межах 14-29 %.

Стаття 9 Європейської Хартії про місцеве самоврядування вимагає, щоб принаймні частина доходів місцевих бюджетів формувалася за рахунок місцевих податків, ставки яких мають визначатись органами місцевого самоврядування [4, с. 6]. Це вважається істотною гарантією незалежності органів місцевого самоврядування, оскільки самостійне розв'язання місцевими органами влади покладених на них завдань місцевого значення і, відповідно, фінансування необхідних для цього видатків є центральним критерієм оцінки самостійності органів місцевого самоврядування [7, с. 123].

Розгляд складу та механізму справляння локальних податків у зарубіжних країнах дає змогу поділити їх на чотири основні групи (див. рис. 1).

Перша група	Друга група	Третя група	Четверта група
Податки, які справляються на конкретній	Надбавки до загальнодержавних податків	Податки на споживання	Податки, які не мають фіскального характеру
Податок на спадщину та дарування,	Податки на прибуток, доходи, гральний бізнес	Податок на реєстрацію автотранспорту, акциз на паливо	

Рис. 1. Основні групи місцевих податків у зарубіжних країнах

Важливим фактором місцевої бюджетної політики в Німеччині є наявність широкої правової бази в цій галузі. Там діє значна кількість законів та інших правових актів, присвячених практичним питанням бюджетних відносин (наприклад, Закони "Про фінансову взаємодопомогу федерації і земель" від 28.08.69, "Про принципи бюджетного права федерації і земель" від 19.08.69, "Про заходи щодо затвердження публічних бюджетів і про структурні зміни відповідно до ст. 3 Договору про об'єднання Німеччини" від 24.07.91, тощо) В Україні, на жаль, не існує подібних законів, а тому питання міжбюджетних відносин залишається відкритим саме через недостатність правового забезпечення

Доходи й видатки бюджетів місцевого самоврядування є взаємопов'язаними категоріями. Адже обсяг видатків бюджетів знаходиться в прямій залежності від обсягу доходів При їхній невідповідності настають такі негативні наслідки, як бюджетний дефіцит (перевищення видатків бюджету над його доходами).

Бюджетний дефіцит виникає внаслідок незбалансованості економіки, зниження доходів і різкого зростання видатків, безконтрольне збільшення бюджетних витрат. Ринкова економіка не здатна ліквідувати дефіцит бюджету, якщо не буде вжито дійових заходів до стабілізації економіки та додержання співвідношення бюджетних видатків з доходами, що, у свою чергу, вимагає запровадження жорсткої економії бюджетних коштів. Таку функцію економії зобов'язані виконувати всі владні та управлінські структури [5, с. 25]. Наприклад, дефіцит коштів місцевих бюджетів США є незначним, І це пояснюється як існуючими традиціями, так і наявністю чітких обмежень розміру бюджетного дефіциту в місцевих законах. Зокрема, починаючи з 60-х рр. протягом останніх десятиріч дефіцит або, навпаки, перевищення доходів над видатками загалом у місцевих бюджетах не становили більше 0,75 % внутрішнього національного продукту (далі – ВВП), тоді як у федеральному бюджеті дефіцит сягав 4,1 % ВВП.

В умовах сьогодення необхідно вести чіткий контроль за порядком фінансування бюджетних видатків. Так, у графстві Ремсі (штат Міннесота, США) для того, щоб заплатити, наприклад, за використану електроенергію, бюджетна установа спочатку надсилає до бюджетно-бухгалтерського управління клопотання з відповідними рахунками енергетичної компанії, після перевірки якого керівник бюджетно-бухгалтерського управління перераховує

бюджетні кошти безпосередньо енергетичній компанії. Приблизно в такому ж порядку здійснюється фінансування інших бюджетних витрат. Саме таким чином досягається не лише належний контроль за використанням бюджетних коштів, але й існує єдиний розпорядник бюджетними кредитами, у тому числі позабюджетними коштами.

Для порівняння: в Японії бюджетні питання на місцевому рівні регулюються численними правовими актами. Серед них Конституція, одну із глав якої безпосередньо присвячено бюджетному регулюванню (гл. VII "Фінанси"). В Японії розгалужена й достатньо розроблена система податкового законодавства, яке становлять більше 30 законів. Цікавим є Закон про податкові трансферти місцевим органам влади, який передбачає: 1) передачу на потреби місцевих адміністрацій частини зібраних центральним урядом податків; 2) формування умов такої передачі коштів державного бюджету, тобто встановлює фіксований відсоток від зібраних урядом державних податків [2, с. 124].

Проблеми становлення інституту самостійних місцевих бюджетів в Україні не можна розв'язати без використання зарубіжного досвіду формування власних доходів місцевих бюджетів, які становлять, наприклад, у Швеції та Швейцарії більше 70 %, в Іспанії – 50 %, у Норвегії – 56 % доходів місцевих бюджетів. Це також пов'язано з необхідністю запровадження в Україні поділу місцевих бюджетів на два самостійні розділи: поточний бюджет і бюджет інвестицій або розвитку. Кожному з цих бюджетів належить мати власні доходи й видаткову частини [7, с. 138]. Згідно з п. 5 ст. 63 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", місцевий бюджет поділяється на поточний бюджет та бюджет розвитку. У видатковій частині бюджету місцевого самоврядування окремо передбачаються видатки поточного бюджету й видатки бюджету розвитку (п. 5 ст. 64 зазначеного Закону). Так, кошти бюджету розвитку місцевого самоврядування спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язані із здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширенням відтворення; кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування установ і закладів, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань і не належать до бюджету розвитку.

Аналіз структури доходів і видатків місцевих органів влади в Польщі показує, що рівень видатків відносно низький порівняно із загальними затратами на суспільні потреби. Видатки місцевих органів влади в сукупності становлять 20 % від усіх видатків на суспільні потреби. Обласні бюджети, бюджети воєводств і державних підприємств включаються в долю уряду в державному бюджеті [6, с. 222]. Таким чином, місцеві бюджети Польщі порівняно з місцевими бюджетами України мають відносно невеликий, але достатній відсоток самостійності.

Досить великою популярністю в розвинутих країнах Заходу користується "теорія фіскального федералізму" або, як її ще називають, "теорія місцевих фінансів або багатоступеневого державного господарства", яку почали розробляти наприкінці 50-х роках американські економісти Ш. Тьєбу, А. Баумоль, К. Белл та деякі інші фахівці [1, с. 123-124]. Саме "теорію фіскального федералізму" було покладено в основу політики децентралізації економіки,

яку проводив уряд США в кінці 60-х – на початку 70-х рр. У цей період, як відомо, у країні відбувався політичний перерозподіл функцій з фінансування соціальних видатків між федеральним бюджетом та бюджетами штатів. Останні були уповноважені здійснювати асигнування на соціальне забезпечення, освіту місцевого населення тощо за рахунок переважно власних коштів. Бюджетна політика США увійшла в історію під назвою "нового федералізму".

На початку 80-х роках в умовах катастрофічних бюджетних дефіцитів США повернулися до політики "нового федералізму" відносно соціальних видатків. У цей час, у період жорсткої економії бюджетних коштів – акцентувалася увага на самофінансуванні соціальних видатків за рахунок місцевих податків. Унаслідок цього в США склалася досить ефективна система фінансування місцевих органів влади 92,3 % доходів місцевих бюджетів, включаючи штати, становлять власні доходи, 88,6 % з яких припадає на місцеві податки. Таким чином, місцеві бюджети США у своїх фінансових коштах менш ніж на 12 % залежать від федерального бюджету.

Незважаючи на тенденції до централізму, властивою особливістю низових територіальних одиниць у зарубіжних країнах є наявність розвиненого місцевого оподаткування з високим ступенем самостійності щодо введення місцевих податків, а також встановлення механізму справляння, їх запроваджують на рівні різних територіальних утворень, серед яких, зокрема, землі і громади у Німеччині, графства і округи у Великій Британії, лени і муніципалітети у Швеції, провінції, комуни і департаменти у Франції, кантони у Швейцарії.

До джерел наповнення місцевих бюджетів у різних країнах світу належить податок на продаж, місцевий прибутковий податок, податок на власність (майно), промисловий і поземельний податки. Найбільш розповсюдженими є податки на майно, однією з переваг яких є чітко локалізована база, що оподатковується, котру важко приховати. В окремих західноєвропейських країнах (Швейцарія, Скандинавські країни) органи місцевого самоврядування практикують застосування додаткових ставок із прибуткового податку, який загалом встановлює центральний уряд.

У різних країнах існує неоднакова кількість місцевих податків і зборів. Так, у Великій Британії функціонує лише один місцевий податок, який справляється з нерухомого майна. В Японії є три основні місцеві податки, а саме: підприємницький податок, який справляється з прибутку; корпоративний муніципальний податок; зрівняльний податок, що є фіксованою сумою податку, розмір якої залежить від розміру капіталу юридичної особи та чисельності працюючих. Найбільшу кількість місцевих податків запроваджено у Бельгії – 100, в Італії – 70, у Франції – понад 50 [3, с. 9].

Конституція ФРН передбачає низку місцевих податків, а саме непрямі податки (податки на розваги, напої, собак, другу квартиру, мисливство, риболовлю), а також натуральні податки (поземельний податок А і Б, промисловий податок). Вони можуть бути запроваджені лише на основі статуту, який затверджують, крім місцевих органів влади, наглядові органи.

У Швейцарії в 26 кантонах діють різні закони про кантональні податки. Залежно від кантону максимальну комбіновану ставку податку на прибуток обчислюють від 12 % до 35 %, ставки податку з капіталу – від 0,3 % до

1,3 %. У деяких кантонах діє модель, заснована на дворічному періоді, інші використовують доходи попереднього року, ще інші – дохід звітного року для прямого оподаткування. Ставка муніципального податку становить відсоток від кантональної ставки.

У зв'язку з проголошенням Україною наміру курсу до інтеграції у Європейське Співтовариство, особливого значення набувають процеси наближення територіальної організації влади до стандартів, запроваджених Радою Європи. Ратифікувавши Європейську Хартію місцевого самоврядування, Україна надала їй нормам загальнообов'язкової сили на своїй території. Європейська Хартія місцевого самоврядування розглядає локальні податки і збори як необхідний атрибут, потребу, і в певному розумінні ознаку місцевого самоврядування. Саме тому вони повинні існувати у такій кількості, в якій повністю б забезпечували місцеві ради коштами, необхідними для задоволення власних потреб. При цьому делеговані та передані повноваження повинні фінансуватися за рахунок передачі частини доходів центральної влади. Місцеві податки та збори мають формувати в собі ту частину дохідної бази місцевих бюджетів, щодо якої центральні органи влади не мають жодних повноважень. Ці кошти повинні бути власністю місцевого самоврядування, на яке вони опираються при виконанні своїх завдань і функцій.

Висновки. Виходячи з наявних проблем та актуальних завдань розвитку окремих територіальних анклавів, можна стверджувати, що на сучасному етапі подолання економічної кризи податкове фінансування розвитку регіональної економіки може забезпечити:

- активізацію господарської діяльності в регіонах на основі впровадження нових ринкових відносин і поліпшення використання природно-ресурсного та економічного потенціалу, подолання на цій основі спаду виробництва і створення передумов для стабілізації економіки території та поступового її підйому;
- цілеспрямоване формування якісно нової структури економіки, досягнення структурно-технологічної збалансованості виробництва, подолання диспропорцій в розвитку міжгалузевих і міжтериторіальних господарських комплексів та окремих галузей;
- створення умов для посилення економічно доцільної спеціалізації економіки областей, пришвидшеного розвитку прогресивних галузей господарства і залучення іноземного капіталу в райони, що мають для цього найбільш сприятливі передумови;
- сприяння створенню нових виробництв, здатних конкурувати на міжнародному рівні;
- скорочення бюджетного дефіциту областей, для чого необхідна система, яка б включала субвенції і дотації для здійснення економічних і соціальних програм державного та міжрегіонального значення, а також територіальних програм щодо ліквідації територіальних диспропорцій і забезпечення комплексного розвитку економіки;
- активізацію інвестиційної діяльності, зростання капіталовкладень для модернізації виробництва, а також для вирішення житлових та інших соціальних проблем.

Вивчення зарубіжного досвіду управління доходами від податків буде корисним для нашої країни, а саме: запровадження чіткого законодавчого

розподілу функцій та джерел коштів між центральними та місцевими органами влади; забезпечення місцевих бюджетів не менш як на третину власними доходами; урахування механізму "горизонтального вирівнювання" та системи бюджетного федералізму, яка існує в західних країнах, з визначенням економічних особливостей територій.

Для розвитку господарської діяльності економічно розвинених областей держави необхідно спрямовувати бюджетні асигнування, що здатні у стислі терміни забезпечити економічну віддачу. Внаслідок цього збільшаться надходження до дохідної частини державного і місцевих бюджетів, а також більше бюджетних коштів виділятиметься на фінансову підтримку слаборозвинених територій. При цьому реформування бюджетних відносин має сприяти врівноваженню інтересів різних рівнів влади та використанню коштів державного й місцевих бюджетів для розв'язання завдань економічної й політичної стабілізації суспільства.

Література

1. Аксенова Е. Бюджет и экономическая самостоятельность регионов // Мировая экономика и международные отношения. – 1992. – № 5. – С. 115-128.
2. Бюджетный процесс в зарубежных государствах / Отв. ред. И.Г. Тимошенко. – М., 1996. – 124 с.
3. Данілов О. Місцеві податки і збори: шляхи їх удосконалення в Україні / О. Данілов, Ю. Мухомор // Вісник Державної податкової служби України. – 2000. – № 45. – С. 9.
4. Про ратифікацію Європейської Хартії місцевого самоврядування. Закон України № 452/97-ВР від 15.07.97. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.cct.com.ua>.
5. Сало І. Методи формування бюджету та позабюджетних фондів // Економіка України. – К. – 1995. – № 10. – С. 25-26.
6. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения. – М., 1996. – С. 222-227.
7. Циммерман Х. Муниципальные финансы : учебник . – Пер. с нем. – М. : Дело и сервис, 2003. – 123 с.

УДК 339.137.2

Здобувач Н.М. Хижа – Львівська КА

ДИНАМІКА ФОРМ, ЗМІСТУ І ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЦІН ЯК ОСНОВНА ЗАСАДА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІН У СФЕРАХ ТОВАРНОГО ВІДТВОРЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ВАЛОВОГО ПРОДУКТУ

Досліджено систему цін, принципи її побудови і функціонування. Проаналізовано динаміку форм, змісту і формування потенціалу цін як основа функціонування системи цін у сферах товарного відтворення внутрішнього валового продукту (ВВП).

Competitor N.M. Hyzha – L'viv commercial academy

The dynamics forms, contents and forming of potential costs as the general principle of functioning system costs in spheres goods reproduction internal gross product

The system costs, principles of it construction and functioning are explore in the article. The dynamic forms, contents and forming of potential costs as the basis of functioning system costs in spheres goods reproduction internal gross product (GIP) are analyze.